

Za to, že dítě koktá, nikdo nemůže

Přesto se rodiče často sami obviňují z toho, že jejich dítě začalo zadržávat, případně si „vyslouží“ kritiku od svého okolí. Jak pracovat s dítětem, které nemluví plynule? A co naopak nedělat, čeho se rozhodně vyvarovat? Zeptejme se zkušených logopedů.

Co to znamená, když se řekne koktavost? „Při koktavosti jde o takové narušení plynulosti řeči, které je součástí samostatného a složitějšího syndromu. Syndrom koktavosti je specifickou, samostatnou diagnózou i v seznamu nemocí Světové zdravotnické organizace (WHO),“ vysvětlují logopedi Viktor Lechta a Barbara Králíková. „Má své specifické příčiny, specifické důsledky a při jeho odstraňování se aplikují specifické terapeutické postupy. Terapie koktavosti je zpravidla dlouhodobá a v předškolním i školním věku vyžaduje zejména úzkou spolupráci terapeuta, rodiny a školy.“ Právě proto, že je potřeba, aby na terapii spolupracovaly všechny zainteresované strany, není dobré, když je atmosféra poznamenána výčitkami nebo podezíráním.

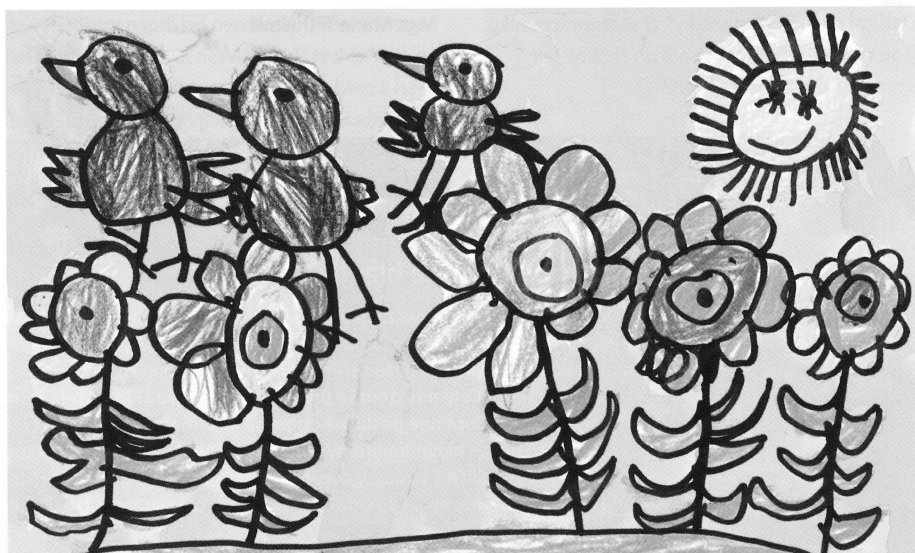
Kdy se s koktavostí můžeme setkat? Koktavost se může objevit poprvé už v období, když dítě začíná stavět první věty. Ten raný začátek může mít někdy souvislost s nějakým dětským traumatem – třeba se narodil mladší sourozenec,“ uvádí klinická

logopedka Markéta Hrubínová. Dodává, že je dobré, když se to už tehdy podchytí a rodiče se dozvědí v rámci péče, že se koktavost může znovu objevit a jak s ní zacházet. „Tyhle malé děti ale ke mně nepříjdu příliš často, rodičům se třeba zdá, že se dítě jen neumí vyjádřit. Do ambulance se více dostávají až pětileté děti, u kterých se koktavost začíná rozvíjet. Děláme dechová cvičení, pracujeme globálně s tělem a hlasem, intervenujeme v rodině, aby vzala léčbu ‚za svou‘, spolupracujeme s psychologem. Mám dobrou zkušenost s arteterapií, osvědčuje se rodinné kreslení, práce s barvami. Chce to ale dostatek času. Především je třeba vědět, že za koktavost dítěte nikdo nemůže.“

Koktavost nepodceňujme

Dana Kutálková říká, že „skrytá koktavost“ projevující se jen váháním na počátku řeči, je závažná záležitost. „Dítě nemluví, neodpovídá, protože nemůže, pak tlak povolí a dítě dál mluví plynule.“

Zejména ve škole bývá hodnoceno, jako že „neumí“. K závažným příznakům patří různé grimasy a pohyby, které provázejí začátek promluvy, takzvané souhyby a součiny,“ doplňuje definici koktavosti odbornice. Markéta Hrubínová nabízí další pohled na to, co je koktavost. „Koktavost je široký pojem a její projev nemusí vždy vypadat jako ona známá postava z Prodané nevěsty. Lze se setkat s krátkým opakováním slabik na začátku slova, může to ale být jen opakování prostých hlásek. Součiny, které koktavost mohou provázet, jsou někdy skryté tak, že je ani okolí nezpozoruje a nezařadí. Může jít o mrkání, popotahování nosem, olizování rtů či hraní si s jazykem a mluvnidly. Odborník také dokáže odhalit prefontální napětí, kdy jsou napjaté například svaly na krku,“ vysvětluje Hrubínová. Zajímalo mě, jestli se koktavost může pojít s jinou vadou řeči, a obě logopedky se shodly na tom, že se setkávají s koktavostí, která vzniká sekundárně a předchází jí tumulus neboli breptavost. Souběžný výskyt koktavosti a jiné vady řeči je ale podle obou odbornic třeba posuzovat individuálně. A co koktavost vyvolává? Vedou k ní nějaké vrozené dispozice? Podle Dany Kutálkové může ke vzniku balbuties přispět úzkostná povaha, labilita a častější výskyt koktavosti v rodině. „Rovnice dispozice + trauma = koktavost tento vztah vyjadřuje přesně – velká dispozice a malé trauma, třeba větší leknutí, může vyvolat poruchu, při malé dispozici je třeba výrazné trauma, jako je nehoda na silnici či úmrtí v rodině. To však nutně neznamená, že vznikne vždy – rozhoduje i dlouhá řada dalších okolností.“ Koktavostí jsou také podle statistik více ohroženi chlapci, koktavost se u nich vyskytuje dvakrát častěji než u dívek, a Dana Kutálková uvádí, že koktavostí trpí přibližně dva lidé ze sta. „V předškolním věku ale toto číslo může být mnohem větší, většina případů se upraví díky dobré péči a správnému zacházení,“ dodává Kutálková.

Namalovala Elenka Dolejší, MŠ Pastelka, Milevsko.

Pozor na zvýšené nároky

Už předškolní děti jsou někdy zaměstnány více, než je zdravé. Dana Kutálková mi vyprávěla o dívence, již maminka pořídila manažerský diář, aby se daly naplánovat všechny aktivity, které bylo „potřeba“ stihnout. Děti, které jsou v jednom kole a rodiče je převážejí z jedné aktivity na druhou, je i v předškolním věku poměrně dost. Klinická logopedka Věra Kopicová upozorňuje, že přetřžením dítěte můžete navodit koktavost a vývoj řeči se komplikuje. „V případech neplnylosti v řeči neodkládejte příliš návštěvu logopeda. Často se nevhodnými výchovnými vlivy koktavost prohloubí a fixuje. Zpočátku je informovanost rodičů a jejich správný výchovný přístup k dítěti důležitější než samotná řečová cvičení.“

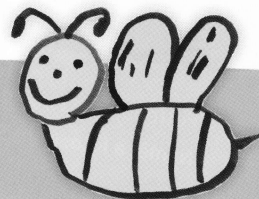
Jak s dítětem, které koktá, pracovat v mateřské škole? „Stejně jako rodiče by měla být především řečovým vzorem. Někdy je třeba zpomalit vlastní řeč,“ zmiňuje Jitka Tučková. „Učitelka by neměla mít na dítě přehnané požadavky, což jako profesionál ví, stejně tak vytváří pro dítě takové podmínky, aby se cítilo přijímané. Dokáže tomu naslouchat, mluvit s ním, ne jen na ně, pozvazuje ho v rozhovoru. Neopravuje ho, spíše rozvíjí to, co řekl, navazuje na jeho myšlenky. Také ho nepřerušuje. A stejně jako všem dětem

i dítěti s neplnylostí řeči svědčí, když mu čte nebo vypráví pohádky a příběhy. Zpívá, rytmitizuje, kreslí, zlepšuje grafomotoriku. Dítě nesmí, dostat nálepkou koktavé – čím méně si svou neplnylost uvědomuje, tím méně je traumatizováno. Učitelka také musí zabránit tomu, aby se dítěti, které nemluví plynule, ostatní děti posmívaly.“

Dítěti bychom také měli být k dispozici a vyslechnout, když nám chce něco sdělit. „Když nám chce dítě něco naléhavě říci, a nezapomínejme přitom na fakt, že pro děti jsou často důležité a na-

léhavé jiné věci než pro nás, nechme se přerušit, i kdybychom se v té chvíli bavili s partnerem, se známým a podobně. Ale pozor: naopak to neplatí! To znamená, že dítě necháme vypovídat a nepřerušujeme ho během mluvení, i kdybychom měli neodbytný pocit, že mu právě v té chvíli musíme sdělit, že si má například uklidit hračky,“ vysvětlují Viktor Lechta a Barbara Králíková. ■

Mgr. Marie Těthalová

Knižní tip**Když naše dítě nemluví plynule**

Cílem této příručky je odpovědět na nejčastější otázky, s nimiž se autoři setkávali během své terapeutické a poradenské praxe: co bývá příčinou neplnylosti v řeči a jak se projevuje, o jakou diagnózu se může jednat, jak dítěti s neplnylostí neboli koktavostí účinně pomoci, kde získat další informace. Knihu napsali Viktor Lechta a Barbara Králíková a zakoupíte ji na obchod.portal.cz.

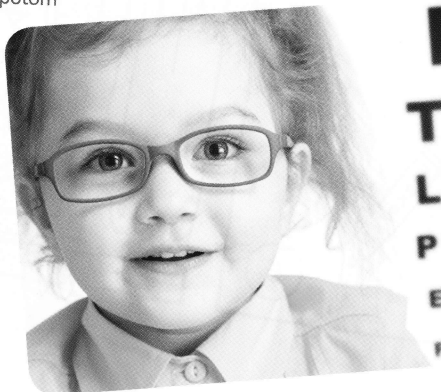
**OČNÍ VADY?
V DĚTSTVÍ NIC NEOBVMYKLÉHO**

Až deset procent dětí předškolního věku trpí oční vadou. Školáků je zhruba čtvrtina. Čím je ale dítě menší, tím těžší je oční vadu rozpoznat. Neléčená oční vada v prvních letech života přitom může vést k trvalému a později neléčitelnému oslabení zraku.

V Česku trpí každé dvanácté dítě ve věku do čtyř let oční vadou. „Dětské pacienty trápí velmi podobné problémy jako ty dospělé. Běžné jsou dioptrické vady jako dalekozrakost, krátkozrakost a astigmatismus. Z nedioptrických vad potom tupozrakost, která trápí téměř polovinu populace, a šilhání. Občasné šilhání je ale normální do jednoho roku věku dítěte. V případě, že i potom dítě šilhá, neměli by rodiče návštěvu očního lékaře dlouho odkládat,“ popsal Pavel Stodůlka, přednosta dětských očních klinik Gemini.

Oční vadu by měl odhalit už lékař během preventivní prohlídky. „Na preventivních prohlídkách u dětského lékaře by mělo pravidelně probíhat šetření každého oka zvlášť, kdy se zjistí, zda není jedno oko slabší nebo

případně obě. Pokud je pozitivní rodinná anamnéza, tedy vyskytují se vyšší dioptrie, tupozrakost a další oční vady, je lepší nechat dítě vyšetřit u očního lékaře už kolem půl roku věku. Navíc některé základní školy organizují screeningové měření přístrojem Plusoptix, který může poukázat na dioptrické vady a doporučit návštěvu u očního lékaře. Rodiče mohou ale oční vadu odhalit sami. U menších dětí například tak, že nefixují předmět. U větších dětí je signálem zhoršeného zraku narážení do předmětů, chození blízko k televizi či horší prospěch ve škole, protože nevidí dobře na tabuli,“ řekl Pavel Stodůlka.

Řada očních vad se u dítěte projeví až s nástupem do první třídy základní školy. „Zrakové funkce u novorozence nejsou vrozené, ale teprve se vyvíjejí. Dítě se jednoduše musí naučit dívat se. Kolem sedmého roku je vývoj zrakových funkcí u konce a dítě by mělo vidět stejně kvalitně jako zdravý dospělý člověk. U dětí se právě v tomto věku mohou objevit různé refrakční vady, jako je například krátkozrakost, dalekozrakost nebo astigmatismus. Drobné a nevýznamné vady jsou dokonce poměrně časté, vyskytují se až u třetiny dětí do 15 let,“ vysvětlil Pavel Stodůlka.

Takřka každá základní škola v Česku využívá během výuky počítače, tablety nebo jiné interaktivní pomůcky. Jejich nadměrné používání ale může dětský zrak poškodit. „Interaktivní předměty jistě pomáhají rychlejšímu rozvoji, ale na druhou stranu je potřeba to s nimi nepřehánět. Při dlouhodobém sledování počítače či tabletu může docházet k tomu, že se oko dostane do křeče, dochází totiž ke stahu ciliárního svalu, což se projevuje nárůstem dioptrií. Při sledování počítače, tabletu nebo televize se oko rychle unaví, jelikož při jejich sledování člověk reflexně méně mrká. Mohou se pak projevit problémy v podobě suchého oka, pálení a řezání očí,“ uvedla Michaela Netuková, lékařka oční kliniky Gemini. ■

Petra Ďurčíková